

Д. У. Кузняцова (г. Мінск)

АЎТАМАТЫЗАЦЫЯ ПОШУКУ КАНТЭКСТАЎ УЖЫВАННЯ СПЕЦЫЯЛЬНАЙ ЛЕКСІКІ Ў МЕДЫЙНЫХ ТЭКСТАХ

Цяжка пераацаніць важнасць той ролі, якую іграюць СМІ ў жыцці сучаснага чалавека. М. М. Валодзіна піша, што “на думку даследчыкаў, наша карціна сусвету толькі на 10% складаецца з ведаў, заснаваных на ўласным вопыце, усё астатняе мы ведаем (ці лічым, што ведаем) з кніг, газет, кіно, радыё- і тэлеперадач, з Інтэрнэту” [2, с. 10]. Такім чынам, з упэўненасцю можна канстатаваць, што тэксты СМІ транслююць пераважна сацыяльна значную і сацыяльна карысную інфармацыю, якая фарміруе нашы адносіны да навакольнай рэчаіснасці. Вербальнымі рэпрэзэнтантамі істотнай часткі гэтай інфармацыі выступаюць спецыяльныя лексемы тэрміналагічнага і прафесійнага характару, што дазваляе разглядаць сучасны медыйны матэрыял у якасці неад’емнай крыніцы сацыяльна значнай спецыяльнай лексікі. Не падлягае сумненню, што аўтаматызацыя пошуку кантэкстаў, у якіх функцыянуе менавіта “сацыяльна-арыентаваная тэрміналогія” [4], магла бы спрыяць вырашэнню шэрагу актуальных прыкладных лінгвістычных задач.

Методыка аўтаматызаванага пошуку кантэкстаў ужывання спецыяльнай лексікі, заснаваная на выкарыстанні інструментарыю корпуснай лінгвістыкі і лінгвастатыстыкі, была паспяхова распрацавана і рэалізавана падчас стварэння пілотнай версіі Слоўніка сацыяльна значнай лексікі тэрміналагічнага і прафесійнага характару беларускай мовы ў рамках фінансуюмага навуковага праекта “Сацыяльна значная лексіка тэрміналагічнага і прафесійнага характару ў рускай і беларускай мовах” (беларуская частка рэалізавана кафедрай агульнага і славянскага мовазнаўства ГрДУ імя Янкі Купалы; навуковы кіраўнік – Л. В. Рычкова).

У рамках праекта адказныя за збор тых кантэкстаў, у якіх функцыянуюць рэестравыя спецыяльныя адзінкі і якія, такім чынам, патэнцыяльна могуць служыць у якасці ілюстрацый да тлумачэнняў гэтых спецыяльных лексем, выкарыстоўвалі ў першую чаргу рэсурсавыя магчымасці двух лінгвістычных корпусаў – Беларускага N-корпуса і ілюстрацыйнага лінгвістычнага корпуса СМІ Гродзеншчыны (беларускамоўная частка ў складзе Нацыянальнага корпуса рускай мовы). Пры неабходнасці зборшчыкі кантэкстаў звярталіся да рэлевантных інтэрнэт-рэсурсаў, але пры ўмове, што тыя змяшчалі аўтэнтычны моўны матэрыял (інфармацыйныя, урадавыя, заканадаўчыя і інтэрнэт-рэсурсы ўстаноў адукацыі).

Ілюстрацыйны корпус СМІ Гродзеншчыны, аб чым сведчыць сама назва рэсурсу, паслужыў крыніцай менавіта медыйных беларускамоўных тэкстаў – тэкстаў рэгіянальных газет. Наяўнасць модуля “Лексіка-

граматычны пошук” і магчымасць адразу спампаваць усю выдачу кантэкстаў у фармаце Excel-файла спрыялі хуткаму збору неабходнага матэрыялу.

Асаблівасцю Беларускага N-корпуса з’яўляецца тое, што ён уключае ў сябе не толькі медыятэксты рэспубліканскіх выданняў, але і тэксты мастацкіх твораў. Гэты рэсурс, як і ілюстрацыйны корпус СМІ Гродзеншчыны ў складзе Нацыянальнага корпуса рускай мовы, дазваляе пры пошуку кантэкстаў улічваць усе граматычныя формы спецыяльнай адзінкі, а таксама пры неабходнасці ажыццяўляць пошук састаўных тэрміналагічных намінацый, але не дае магчымасці ў выніку працы з ім атрымаць у адным файле ўсе знойдзеныя кантэксты. Акрамя таго, на жаль, немагчыма ўбачыць інфармацыю аб тым, колькі ўсяго кантэкстаў ужывання канкрэтнай спецыяльнай лексемы знаходзіцца ў корпусе.

Трэба адзначыць, што ў працэсе працы з Беларускай N-корпусам зборшчыкамі кантэкстаў ажыццяўляўся пошук калакацый – спалучэнняў некалькіх слоў, якія маюць тэндэнцыю да сумеснага ўжывання. Спецыялізаваны модуль для пошуку калакацый, які знаходзіцца ў корпусе, дазваляе выявіць не толькі саму калакацыю, але і частату сумеснага ўжывання слоў. Несумненна, лінгвастатыстычныя дадзеныя адлюстроўваюць практыку рэальнага функцыянавання лексем і тыя трансфармацыі, якія адбываюцца ў сучасным лексічным складзе беларускай мовы. Асабліва яскрава гэтыя змены праяўляюцца ў камунікатыўнай прасторы СМІ, таму “менавіта ў перыядычных тэкстах можна больш выразна назіраць новыя тэндэнцыі ў развіцці мовы ў адрозненне ад тэкстаў мастацкай літаратуры, якія захоўваюць большы кансерватызм і характарызуюць у большасці мову, якой яна была гадоў 20-30 таму, а не сёння” [3, с. 69].

Відавочна, што аналіз атрыманых калакацый з’явіўся адным з перспектыўных спосабаў выяўлення кансубстанцыянальных лексем (адзінак, якія здольны рэалізаваць і тэрміналагічнае значэнне, і агульнаўжывальнае) і міжпрадметных амонімаў, таму што “дакладнае значэнне слова ў любым кантэксце абумоўлена акружэннем дадзенага слова – яго пашыральнікамі (калакатамі), або словамі, якія аб’яднаны вакол яго і ствараюць калакацыю” [1, с. 22].

У выніку паспяховай і плённай працы з апісанымі лінгвістычнымі корпусамі быў створаны корпус зыходных кантэкстаў для Слоўніка сацыяльна значнай лексікі – рэпрэзентатыўны моўны рэсурс, які ўключае ў сябе ўсе знойдзеныя кантэксты ўжывання сацыяльна значнай спецыяльнай лексікі (г.зн. і тыя кантэксты, якія былі адабраны распрацоўшчыкамі слоўніка ў якасці ілюстрацый, і тыя, якія ў слоўнік не ўвайшлі). Калі прыняць ва ўвагу яшчэ і той факт, што медыйны матэрыял у корпусе кантэкстаў з’яўляецца дамінуючым, можна сцвярджаць, што гэта вельмі каштоўны рэсурс для далейшага шматаспектнага даследавання спецыяльнай лексікі ў сучасным медыядыскурсе.

Такім чынам, выкарыстанне прыёмаў аўтаматызацыі пошуку кантэкстаў ужывання спецыяльнай лексікі ў медыйных тэкстах праз

прымяненне корпусных тэхналогій садзейнічала не толькі паспяховаму вырашэнню лексікаграфічнай задачы (стварэнне пілотнай версіі Слоўніка сацыяльна значнай лексікі тэрміналагічнага і прафесійнага характару беларускай мовы), але і абумовіла з’яўленне яшчэ аднаго арыгінальнага электроннага моўнага рэсурсу – корпуса зыходных кантэкстаў для дадзенага слоўніка.

ЛІТАРАТУРА

1. Влавацкая, М. В. Понятия коллокации и коллигации в диахроническом рассмотрении / М. В. Влавацкая // Актуальные проблемы филологии и методики преподавания языков. – 2011. – № 5. – С. 19–25.
2. Володина, М. Н. Язык СМИ и информационно-языковая экология общества / М. Н. Володина // Язык и дискурс средств массовой информации в XXI веке: сб. ст. / под ред. М. Н. Володиной. – М. : Академический Проект, 2011. – С. 6–19.
3. Кошчанка, У. Нацыянальны корпус беларускай мовы ў кантэксте корпуснай лінгвістыкі славянскіх краін / У. Кошчанка / Мовазнаўства. Літаратуразнаўства. Фалькларыстыка : XVI Міжнар. з’езд славістаў (Бялград, 19–27 жніўня 2018 г.) : дакл. беларус. дэлегацыі / Нац. акад. навук Беларусі, Беларускі камітэт славістаў. – Мінск : Беларуская навука, 2018. – С. 60–79.
4. Рычкова Л.В. Социально-ориентированная терминология в аксиологическом аспекте /Л. В. Рычкова // Русский язык: система и функционирование (к 90-летию БГУ и 85-летию профессора П.П. Шубы) : сб. матер. V Междунар. науч. конф., Минск, 11–12 октября 2011 г. / БГУ; отв. ред. И.С. Ровдо. – Мн. : Издат. центр БГУ, 2011. – С.133–136.

А. А. Лавицкий (*г. Витебск*)

ЛИНГВОПРАВОВОЙ СТАТУС РЕЧЕВОГО АКТА ОСКОРБЛЕНИЯ В КОММУНИКАТИВНОМ ПРОСТРАНСТВЕ БЕЛАРУСИ

Речевая коммуникация (устная и письменная) в последние годы все чаще становится объектом пристального внимания не только лингвистов, но и специалистов правовой сферы. На стыке двух указанных научных парадигм появилось новое направление – юрислингвистика. Следует отметить, что сам термин *юрислингвистика* наиболее полно отражает предметную область исследовательского интереса – взаимодействие языка и права. Однако в рамках данного направления идет активное формирование подотраслей, в первую очередь, прикладных. Это *судебное речеведение*, *лингвокриминалистика*, *правовая коммуникация* и др. В нашей работе мы